

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Crtice o nacionalizmu

George Orwell

George Orwell
Crtice o nacionalizmu
1945.

George Orwell, *Notes on Nationalism* (May 1945), *Polemic* No. 1,
October 1945.

Preveo Mirza Purić, *Novi pogledi*, Sarajevo, jesen 2006. Preuzeto sa
portala *Buka* (BH), [http://www.6yka.com/novost/15772/
dzordz-orvel-crtice-o-nacionalizmu](http://www.6yka.com/novost/15772/dzordz-orvel-crtice-o-nacionalizmu)

anarhisticka-biblioteka.net

1945.

Sadržaj

Opsesivnost	11
Nestabilnost	12
Ravnodušnost prema činjenicama	14
Pozitivni nacionalizam	19
1. Neotorijevstvo	19
2. Keltski nacionalizam	19
3. Cionizam	20
Preneseni nacionalizam	21
1. Komunizam	21
2. Politički katolicizam	21
3. Rasni osjećaji	21
4. Klasni osjećaji	21
5. Pacifizam	22
Negativni nacionalizam	23
1. Anglofobija	23
2. Antisemitizam	24
3. Trockizam	24

je njegove najgore besmislice omogućio slom patriotizma i religijskih uvjerenja. Ako čovjek slijedi ovu misao, u opasnosti je da ga ona odvede u neku vrstu konzervativizma ili u politički kvijetizam. Može se uvjerljivo tvrditi – a to je vjerojatno čak i tačno – da je, na primjer, patriotizam cjepivo protiv nacionalizma, da monarhija štiti od diktature, a organizirana religija od praznovjerja. Ili još jednom, može se tvrditi da nikakav nepristran stav nije moguć, da sva kredo i ciljevi podrazumijevaju iste laži, besmislice i barbarstva, a to se često navodi kao razlog nemiješanja u politiku. Ne prihvatam taj argument, ako ni zbog čega drugog onda zbog toga što se u modernom svijetu niko ko se može opisati kao intelektualac ne može ne miješati u politiku, u smislu da ga ona ne zanima. Mislim da se čovjek mora baviti politikom – koristim tu riječ u širokom smislu – i da mora imati preferencije: to jest, mora prepoznati da su neki ciljevi objektivno bolji od nekih drugih, čak i ako se za njih bori jednako lošim sredstvima. Što se tiče nacionalističkih ljubavi i mržnji o kojima sam govorio, one su dio šminke većine nas, sviđalo se to nama ili ne. Ne znam da li je moguće riješiti ih se, ali vjerujem da je moguće boriti se protiv njih, i da je to u biti jedno moralno nastojanje. To je prije svega pitanje otkrivanja šta smo zapravo, kakva su zaista naša osjećanja, i zatim ostavljanja prostora za neizbježnu pristranost. Ako mrzite Rusiju i bojite je se, ako ste ljubomorni na moć i bogatstvo Amerike, ako prezirete Židove, ako imate kompleks inferiornosti u odnosu na britanski vladajući stalež, ne možete se tih osjećaja rešiti pukim razmišljanjem. Ali možete barem priznati da ih gajite, i spriječiti ih da kontaminiraju vaše mentalne procese. Emocionalni porivi od kojih se ne može pobjeći, i koji su možda čak i potrebni za političko djelovanje, bi trebali moći koegzistirati sa prihvatanjem realnosti. Ali za to je, ponavljam, potrebno *moralno* nastojanje, a suvremena engleska književnost, ukoliko je uopće svjesna važnih pitanja našeg doba, pokazuje kako je malo nas koji smo na to nastojanje spremni.

Maj 1945.

predviđanja u ratu. Mislim da je istina da je inteligencija bila u krivu u većoj mjeri nego obični ljudi, i da je bila u krivu upravo zato što je bila pod većim utjecajem partijskih emocija. Prosječan intelektualac sa ljevice je, na primjer, vjerovao da je rat bio izgubljen 1940., da će Nijemci sigurno pregaziti Egipat 1942, da Japanci nikad neće biti istjerani iz zemalja koje su osvojili, i da anglo-američka kampanja bombardiranja nije imala nikakvog efekta na Njemačku. On nije mogao vjerovati u te stvari zato što mu je njegova mržnja prema britanskom vladajućem staležu branila da prizna da britanski planovi mogu uspjeti. Nema kraja glupostima koje čovjek može progutati ako je pod utjecajem takvih osjećaja. Na primjer, čuo sam izjavu, iznesenu sa sigurnošću, da su američke trupe dovedene u Europu ne da bi se borile protiv Nijemaca, već da bi ugušile englesku revoluciju. Čovjek mora pripadati inteligenciji da bi vjerovao u takve stvari: niti jedan običan čovjek ne bi mogao biti takva budala. Kad je Hitler napao Rusiju, zvaničnici iz Ministarstva za obavještavanje su „kao propratnu informaciju“ objavili upozorenje da bi Rusija mogla pasti za šest sedmica. Komunisti su, sa druge strane, svaku fazu rata smatrali ruskom pobjedom, čak i kad su Rusi bili odbačeni gotovo do Kaspijskog mora i kad ih je bilo zarobljeno nekoliko miliona. Nema potrebe za nabranjem primjera. Poenta je da čim se umešaju strah, mržnja, ljubomora i obožavanje moći, osjećaj za stvarnost postaje neuravnotežen. Kako sam već istakao, i osjećaj za pravedno također se poremeti. Nema tog zločina, apsolutno nema tog zločina koji se ne može oprostiti kada ga počinu „naša“ strana. Čak i kad ne poriče da se zločin dogodio, čak i kad zna da je to upravo onakav zločin kakav je u nekom drugom slučaju osudio, čak i kad prizna da je u intelektualnom smislu nepravedan – čovjek i dalje nije u stanju *osjećati* da je taj zločin pogrešan. Radi se o lojalnosti, stoga samilost prestaje funkcionirati.

Razlog porasta i širenja nacionalizma je preveliko pitanje da bi ga se ovdje postavilo. Dovoljno je reći da je on, u oblicima u kojima se javlja kod engleskih intelektualaca, iskrivljeni odraz zatrašujućih bitaka koje se zaista odvijaju u vanjskom svijetu, i da

Byron na jednom mjestu koristi francusku riječ *longueur*, i usput napominje da iako u Engleskoj, igrom slučaja, nemamo *riječ* za to, te *stvari* imamo u znatnim količinama. Isto tako imamo jednu mentalnu naviku koja je sada tako široko rasprostranjena da utječe na naša razmišljanja o svim temama, ali joj još uvijek nismo dali ime. Kao najbliži postojeći ekvivalent odabrao sam riječ „nacionalizam“, ali vidjet ćemo uskoro da je ne koristim u uobičajenom smislu, ako ni zbog čega drugog, onda zato što se emocija o kojoj govorim ne veže uvijek za ono što se naziva nacijom – to jest za pojedinu rasu ili geografsko područje. Ona se može vezati za neku crkvu ili stalež, ili može funkcionirati u čisto negativnom smislu, biti uperena *pro-tiv* ovog ili onog, bez potrebe za bilo kakvim pozitivnim objektom lojalnosti.

Pod „nacionalizmom“ prije svega podrazumijevam naviku po kojoj pretpostavljamo da se ljudska bića daju klasificirati poput insekata, i da se cijeli blokovi od nekoliko miliona ili desetaka miliona ljudi mogu sa sigurnošću označavati kao „dobri“ ili „loši“.¹ Zatim – a to je puno važnije – podrazumijevam naviku da se identificiramo sa pojedinom nacijom ili kojom drugom strukturom, da je stavljamo s onu stranu dobra i zla i ne prihvatamo nikakvu drugu zadaću do unaprijeđivanja njenih interesa. Nacionalizam ne treba brkati sa patriotizmom. Obje riječi se koriste na tako neodređen način da je bilo koja definicija podložna osporavanju, ali čovjek mora napraviti razliku među njima, pošto su u pitanju dvije različite, pa čak

¹ O nacijama, pa čak i o neodređenijim entitetima kao što su Katolička crkva ili proleterijat, se često razmišlja kao o individuama i govori u ženskom rodu (u engleskom jeziku sve apstraktne imenice, te imenice koje označavaju predmete su srednjeg roda i one se upotrebljavaju u ženskom rodu kad se želi istaći privrženost – op.prev.) Očigledno apsurdne opaske, kao na primjer: „Njemačka je po svojoj naravi podmukla“, se mogu naći u bilo kojim novinama koje čovjek otvori, i gotovo svako izgovara nesmotrene generalizacije o nacionalnom karakteru („Španjolac je rođeni aristokrat“ ili „Svaki Englez je licemjer“). Na mahove se ispostavi da su te generalizacije neutemeljene, ali navika da se one iznose ostaje i često su im skloni ljudi koji za sebe tvrde da imaju internacionalističke stavove, npr. Tolstoj ili Bernard Shaw. (prim. Orwell)

i oprečne ideje. Pod „patriotizmom“ podrazumijevam privrženost određenom mjestu i određenom načinu života, za koje neko vjeruje da su najbolji na svijetu, ali nema želju da ih nameće drugim ljudima. Patriotizam je po svojoj naravi defanzivan, kako u vojnom, tako i u kulturnom smislu. S druge strane, nacionalizam je neodvojiv od želje za moći. Trajni cilj svakog nacionalista je da obezbijedi više moći i više prestiža, *ne* za sebe već za naciju ili kakvu drugu strukturu u kojoj je odlučio utopiti svoj individualitet.

Sve je ovo očigledno dok se odnosi na prepoznatljive i ozloglašene nacionalističke pokrete u Njemačkoj, Japanu i drugim zemljama. Kad se suočimo sa fenomenom poput nacizma, kojeg možemo promatrati izvana, gotovo svi ćemo o njemu reći iste stvari. Ali ovdje moram ponoviti ono što sam već iznio, tj. da riječ „nacionalizam“ koristim samo zato što nemam nikakvu bolju. Nacionalizam, u proširenom smislu u kojem koristim tu riječ, obuhvata pokrete i tendencije poput komunizma, političkog katolicizma, cionizma, antisemitizma, trockizma i pacifizma. On ne znači nužno lojalnost nekoj vladi ili zemlji, a još manje *svojoj vlastitoj* zemlji, i čak nije niti neophodno da strukture kojima se on bavi zapravo postoje. Da navedemo par očiglednih primjera: jevrejska zajednica, islamski svijet, kršćanski svijet, proleterijat, te bijela rasa su predmeti strastvenih nacionalističkih osjećaja, ali u njihovo postojanje se može ozbiljno sumnjati, i ne postoji definicija za bilo koji od tih pojmova koja bi bila općeprihvaćena.

Također, vrijedi još jednom istaći da nacionalistički osjećaji mogu biti čisto negativni. Postoje, na primjer, trockisti koji su jednostavno postali neprijatelji SSSR, a da nisu razvili korenspondirajuću lojalnost nekoj drugoj strukturi. Kad čovjek shvati implikacije ovoga, narav onoga što podrazumijevam pod nacionalizmom postaje u dobroj mjeri jasnija. Nacionalist je onaj koji razmišlja isključivo, ili uglavnom, u okvirima kompetitivnog prestiža. On može biti pozitivan ili negativan nacionalist – to jest, može koristiti svoju mentalnu energiju da hvali ili blati – ali u svakom slučaju njegove misli uvijek skrenu na pobjede, poraze, trijumfe i poniženja. On histo-

osoba fine naravi pretvori u okrutnog partijaša kojem je na umu samo da „zada udarac“ protivniku, i kojem je svejedno koliko laži pri tome izgovori i koliko logičkih grešaka poćini. Kada je Lloyd George, koji je bio protivnik Burskog rata, u Donjem domu obznanio da britanski službeni izvještaji tvrde da je, kad se cifre saberu, ubijeno više Bura nego što cijela burska nacija broji, ostalo je zapisano da je Arthur Balfour skoćio na noge i uzviknuo: „Gade!“. Vrlo malo ljudi je imuno na zastranjivanja tog tipa. Crnac kojeg odbije bijela žena, Englez koji ćuje Amerikanca kako ignorantski kritizira Englesku, katolićki apologet kad ga se podsjeti na Španjolsku armadu, svi će reagirati na isti naćin. Jedan ubod u nacionalistićki nerv i intelektualna ćestitost moće nestati i najjasnije ćinjenice se mogu poricati.

Ako ćovjek bilo gdje u svojoj glavi gaji nacionalistićku lojalnost ili mržnju, odrećene ćinjenice su mu neprihvatljive, iako na neki naćin zna da su istinite. Evo samo nekoliko primjera. Dolje sam naveo pet tipova nacionalista, i uz svaki tip priložio po jednu ćinjenicu koju taj tip nacionalista nikako ne moće prihvatiti, ćak ni u svojim najskrivenijim mislima:

Britanski torijevac: Britanija je iz rata izašla smanjene moći i prestiža.

Komunist: Rusija bi pretrpjela poraz od Njemaćke da joj nisu pomogle Britanija i Amerika.

Irski nacionalist: Irska je u stanju saćuvati neovisnost samo zahvaljujući britanskoj zaćtiti.

Trockist: Ruske mase prihvataju Staljinov rećim.

Pacifist: Oni koji se „odriću“ nasilja mogu to uraditi zato što drugi ćine nasilje u njihovo ime.

Sve te ćinjenice su itekako oćigledne ako je slućaj htio da se ne upetljaju emocije: ali tip osobe naveden u svakom od ovih slućajeva ih *ne moće trpjati*, pa ih mora poricati i na tom poricanju konstruirati laćne teorije. Vraćam se zapanjujućem neuspjehu vojnog

viti da je *svako*, ili čak svaki intelektualac inficiran nacionalizmom. Kao drugo, nacionalizam može biti povremen i oraničen. Inteligentan čovjek se može djelomice odati vjerovanju koje ga privlači i za koje on zna da je apsurdno, a može ga dugo držati van svoga uma i vraćati mu se samo u trenucima bijesa ili sentimentalnosti, ili kad je siguran da se ne radi ni o kakvom važnom pitanju. Kao treće, nacionalistički kredo se može usvojiti iz dobrih namjera, sa neonacionalističkim motivima. Kao četvrto, u istoj osobi mogu koegzistirati više vrsta nacionalizma, čak i vrste koje se međusobno poništavaju.

Sve vrijeme sam govorio „nacionalist ovo“ ili „nacionalist ono“, koristeći u svrhu ilustracije ekstreman tip nacionalista koji jedva da je pri zdravoj pameti, i koji u svojoj glavi nema neutralnih područja niti interesovanja za bilo šta izuzev borbe za vlast. U biti, takvi ljudi su prilično uobičajeni, ali nisu vrijedni baruta i zrna. U stvarnom životu se mora boriti protiv Lorda Eltona, D. N. Pritta, Lady Houston, Ezre Pounda, Lorda Vansittarta, oca Coughlina i ostatka te sumorne bratije, ali njihovu intelektualnu deficitarnost ne vrijedi ni isticati. Monomanija je nezamisliva, a činjenica da niti nijedan nacionalist zadrtije fele nije kadar napisati knjigu koja će, nakon što prođu godine, biti vrijedna čitanja ima određeni deodorirajući efekat. Ali i kad čovjek prizna da nacionalizam nije svugdje trijumfovao, i da još uvijek postoje ljudi čija prosudba nije ostavljena njihovim željama na milost i nemilost, ostaje činjenica da je mentalna navika zvana nacionalizam rasprostranjena, i to toliko da se razni veliki i teški problemi – Indija, Poljska, palestina, Španjolski građanski rat, moskovska suđenja, američki crnci, rusko-njemački pakt ili šta već – ne mogu razmatrati na razumnoj ravni, ili to barem nikad nije slučaj. Eltoni, Pritti i Coughlini, od kojih je svaki zapravo jedna velika usta koja iznova i iznova izvikuju jednu te istu laž, su očigledno ekstremni slučajevi, ali mi se zavaravamo ako ne shvatamo da im možemo sličiti u trenucima nepažnje. Dovoljno je udariti određenu žicu, dovoljno je nagaziti ovaj ili onaj žulj – a to može biti žulj čije se postojanje dotad nije niti slutilo – pa da se i najpravednija

riju, a naročito modernu historiju, vidi kao beskrajni niz uspona i padova velikih struktura moći, i sve što se dogodi, njemu se čini kao dokaz da je njegova strana na višem stupnju, a omraženi rival na nižem. I konačno, bitno je da se nacionalizam ne brka sa pukim obožavanjem uspjeha. Nacionalist se ne rukovodi načelom pukog pristajanja uz jaču stranu. Naprotiv, tek nakon što je odabrao svoju stranu on sebe ubjeđuje da je ona najjača, i u stanju je da se drži tog svog uvjerenja čak i kad su činjenice u ogromnoj mjeri protiv njega. Nacionalizam je glad za moći pomiješana sa samozavaravanjem. Svaki nacionalist zna biti flagrantno neiskren, ali on je također – budući svjestan da služi nečemu većem od njega samog – nepokolebljivo siguran da je u pravu.

Sad kad sam dao ovu opširnu definiciju, mislim da ćemo se složiti da je mentalna navika o kojoj govorim široko rasprostranjena među engleskom inteligencijom, i da je rasprostranjenija u tim krugovima nego u širokim narodnim masama. Određene teme su postale do te mjere okružene pitanjima prestiža da je onima kojima je jako stalo do aktuelne politike postalo gotovo nemoguće pristupiti im na istinski racionalan način. Od stotina primjera koje bismo mogli odabrati, uzmimo ovaj: koja je od velikih zemalja saveznica najviše doprinijela porazu Njemačke, SSSR, Britanija ili SAD? Teoretski trebalo bi biti moguće dati promišljen, pa možda čak i defanzivan odgovor na to pitanje. Međutim, u praksi se ne mogu izvršiti neophodne kalkulacije, zato što bi svako ko je sklon razbijanju glave oko jednog takvog pitanja o njemu neizbježno razmišljao u okvirima kompetitivnog prestiža. On bi dakle počeo tako što bi odlučio u korist Rusije, Britanije ili Amerike, ovisno o slučaju, i tek nakon toga bi počeo tragati za argumentima koji potkrepljuju njegovu tvrdnju. Zatim, tu su cijeli nizovi srodnih pitanja na koja se odgovor može dobiti samo od nekog ko je potpuno indiferentan prema cijeloj stvari, i čije je mišljenje ionako vjerovatno bezvrijedno. Otud djelomice potiče nevjerovatan neuspjeh političkog i vojnog prognoziranja u naše vrijeme. Čudno je kad čovjek pomisli da od silnih „eksperata“ i škola niko nije uspio predvidjeti tako pre-

dvidiv događaj kao što je rusko-njemački pakt iz 1939.² A kad je vijest o paktu pukla, data su najrazličitija moguća objašnjenja i napravljena predviđanja koja su skoro istog trena falsificirana, pošto u gotovo svim slučajevima nisu bila zasnovana ni na kakvoj studiji vjerovatnoće, već na želji da se SSSR prikaže kao dobar ili loš, jak ili slab. Politički ili vojni komentatori mogu, poput astrologa, preživjeti gotovo svaku pogrešku, zato što njihovi vjerni sljedbenici od njih ne traže procjenu činjenica, već stimulaciju nacionalističke lojalnosti.³ Estetske prosudbe, naročito književne, su često iskvarene na isti način kao i one političke. Teško da bi jedan indijski nacionalist uživao čitajući Kiplinga, ili da bi jedan konzervativac uvidio vrijednost Mayakovskog, i čovjek je uvijek u iskušenju da tvrdi da svaka knjiga sa čijim se političkim tendencijama on ne slaže mora biti loša sa *književnog* aspekta. Ljudi izraženih nacionalističkih nazora često izvode tu smicalicu, a da nisu niti svjesni koliko je ona nečasna.

U Engleskoj je, ako se jednostavno uzme u obzir broj ljudi o kojem se radi, dominantni oblik nacionalizma vjerovatno staromodni britanski *džingoizam*.⁴ Sigurno je da je on još uvijek rasprostranjen, i to u većoj mjeri nego što bi većina promatrača vjerovala prije de-

² Nekoliko pisaca sklonih konzervativizmu, kao Peter Drucker, predvidjeli su sporazum između Rusije i Njemačke, ali su očekivali stvarni savez ili ujedinjenje koje bi bilo trajno. Niti jedan marksistički ili kakav drugi ljevičarski pisac bilo koje vrste nije bio niti blizu da predvidi pakt. (prim. Orwell)

³ Vojni komentatori u popularnoj štampi se uglavnom mogu klasificirati kao proruski ili antiruski, prokonzervativni ili antikonzervativni. Pogreške kao što su vjerovanje da je odbrambena linija Maginot neprobojna ili predviđanja da će Rusija pokoriti Njemačku za tri mjeseca, nisu im uzdrmale reputaciju, zato što su uvijek govorili ono što je njihova publika željela čuti. Dva najomiljenija vojna kritičara u krugovima inteligencije su kapetan Liddell Hart i general-major Fuller; prvi tvrdi da je odbrana jača od napada, a drugi da je napad jači od odbrane. Ova kontradikcija niti jednom od njih dvojice nije zasmetala da bude prihvaćen kao autoritet od strane javnosti. Tajni razlog njihove popularnosti u ljevičarskim krugovima jeste taj da su obojica bili u sukobu sa Ministarstvom rata. (prim. Orwell)

⁴ Jingoism: ekstremni, agresivni patriotizam-šovinizam. (prim. Anarhistička biblioteka/ AB)

ma i listovima poput *Socijalističkog apela*, nego u radovima samog Trockog, koji nipošto nije bio čovjek sa samo jednom idejom. Iako je trockizam u nekim mjestima, kao u Sjedinjenim državama, na primjer, u stanju privući velik broj pristaša i razviti se u organiziran pokret sa svojim vlastitim malim Führerom, njegova inspiracija u biti je negativna. Trockist je *protiv* Staljina, baš kao što je komunist *za* njega, i poput većine komunista on ne želi mijenjati vanjski svijet koliko želi osjetiti da se bitka za prestiž odvija u njegovu korist. U oba slučaja prisutna je ista opsesivna fiksacija na jednu jedinu temu, ista nesposobnost da se formira istinski racionalan stav baziran na vjerovatnoći. Činjenica da su trockisti svugdje progonjena manjina, i da je optužba koja se obično iznosi protiv njih, tj. da kolaboriraju sa fašistima, očigledno neutemeljena, stvara dojam da je trockizam intelektualno i moralno superioran u odnosu na komunizam; ali, upitno je da li postoji neka velika razlika. Najtipičniji trockisti su u svakom slučaju bivši komunisti, i svako do trockizma dolazi isključivo preko nekog od ljevičarskih pokreta. Niti jedan komunist nije siguran od iznenadnog skretanja u trockizam, osim ako ga za njegovu partiju ne veže dugogodišnja navika. Čini se da se obrnuti proces ne dešava često, iako za to nema jasnog razloga.

U klasifikaciji koju sam gore pokušao napraviti, činit će se da sam često pretjerivao, previše pojednostavljivao, iznosio neosnovane pretpostavke i izostavljao postojanje običnih, časnih motiva. To je bilo neizbježno, zato što u ovom eseju pokušavam izolirati tendencije koje postoje u mislima svih nas i pervertiraju naša razmišljanja, a da se ne javljaju u čistom stanju ili operiraju kontinuirano. Važno je na ovom mjestu popraviti previše pojednostavljenu sliku koju sam morao naslikati. Za početak, niko nema pravo pretposta-

planu vode načelom da svaka frakcija koju podržava Britanija mora biti u krivu. Kao rezultat toga, mišljenje „prosvijetljenih“ u velikoj je mjeri odraz konzervativne politike u ogledalu. Anglofobija je uvijek podložna obrtanju i zbog toga je pacifist iz jednog rata, koji je postao belicist u slijedećem ratu, uobičajena pojava.

2. Antisemitizam

Trenutno postoji malo tragova antisemitizma, pošto su nacistički progoni učinili da svako ko razmišlja bude na strani Židova, a protiv njihovih ugnjetača. Svako ko je dovoljno obrazovan da je čuo za riječ „antisemitizam“ tvdi da je, naravna stvar, oslobođen istog, i antižidovske opaske se brižljivo eliminiraju iz svih vrsta literature. U stvari se čini da je antisemitizam široko rasprostranjen, čak i među intelektualcima, i sveopća urota šutnje vjerojatno doprinosi njegovom rasplamsavanju. Osobe ljevičarskih razmišljanja nisu imune na njega, a na njihov stav ponekad utječe činjenica da su trockisti i anarhisti uglavnom Židovi. Ali antisemitizam prirodnije leži ljudima konzervativnih naginjanja, koji Židove sumnjiče za slabljenje nacionalnog morala i razvodnjavanje nacionalne kulture. Neotorijevari i politički katolici su uvijek skloni da podlegnu antisemitizmu, makar na mahove.

3. Trockizam

Ova riječ se koristi u tako širokom smislu da obuhvata anarhiste, demokratske socijaliste, pa čak i liberale. Ovdje njome označavam doktrinarnog marksista čiji je glavni motiv neprijateljstvo spram Staljinovog režima. Trockizam je bolje proučavati u opskurnim pamfletima

setak godina. Međutim, u ovom eseju se uglavnom bavim reakcijama inteligencije, u čijim krugovima su džingoizam pa čak i patriotizam starog kova gotovo zamrli, mada se čini da sad oživljavaju među manjinom. Među inteligencijom, to ne treba ni reći, dominantan oblik nacionalizma je komunizam – koristim tu riječ u veoma širokom smislu tako da obuhvata ne samo članove Komunističke partije, već i njene simpatizere i općenito rusofile. Komunist je, za potrebe ovog eseja, neko ko na SSSR gleda kao na svoju otadžbinu, i osjeća da mu je dužnost da pravda rusku politiku i unaprijeđuje ruske interese po svaku cijenu.⁵ Očito je da danas u Engleskoj takvih ljudi ima u izobilju, a njihov direktni i indirektni utjecaj je velik. Ali, također cvjetaju i mnogi drugi oblici nacionalizma, i čovjek će tu stvar najbolje sagledati tako što će uočiti sličnosti između različitih, pa čak i naizgled oprečnih idejnih tokova. Prije deset ili dvadeset godina oblik nacionalizma koji je najbliže odgovarao današnjem komunizmu je bio politički katolicizam. Njegov najistaknutiji esponent – doduše on je vjerovatno bio ekstreman, a ne tipičan slučaj – je bio G. K. Chesterton. Chesterton je bio pisac znatnog talenta, koji je odlučio zatomiti svoj senzibilitet i intelektualnu čestitost za račun rimokatoličke propagande. Njegovo cjelokupno stvaralaštvo tokom zadnjih dvadesetak godina njegovog života je zapravo bilo beskrajno ponavljanje jedne te iste stvari, zbog svoje nategnute dovitljivosti priglasno i dosadno kao „Velika je Dijana Efezijska“. Svaka knjiga koju je napisao, svaki paragraf, svaka rečenica, svaki događaj u svakoj priči, svaki djelić dijaloga su morali nepogrešivo demonstrirati superiornost katolika nad protestantom ili paganom. Ali, Chesterton se nije zadovoljio time da o toj superiornosti razmišlja kao o intelektualnoj ili duhovnoj: ona je morala biti prenesena

⁵ Orwell je ovaj esej pisao u vreme kada su skoro sve zvanične evropske komunističke partije, i na istoku i na zapadu, bile staljinističke. To je, u manjoj ili većoj mjeri, bila i pozicija mnogih istaknutih intelektualaca i umetnika tog vremena, ne samo partijskih kadrova i ideologa. Iako je staljinizam imao opoziciju – trockisti, koje Orwell dalje u tekstu opisuje kao jednako doktrinarne, bili su više konkurencija, a ne opozicija – taj fenomen prosto nije bio tema ovog eseja. (prim. AB)

u okvire nacionalnog prestiža i vojne moći, što je zahtijevalo ignorantsko idealiziranje latinskih zemalja, naročito Francuske. On nije dugo živio u Francuskoj, i njegova slika o njoj – slika zemlje katoličkih seljaka koji neprestano pjevaju *Marseljezu* uz čaše crvenog vina – je imala otprilike onoliko veze sa stvarnošću koliko i *Chu Chin Chow*⁶ sa svakodnevnim životom u Bagdadu. Uz to je išlo ne samo enormno precijenjivanje francuske vojne moći (i prije 1914. i poslije 1918. on je inzistirao da je Francuska, sama po sebi, bila jača od Njemačke), već i budalasto i vulgarno glorificiranje samog procesa ratovanja. Pored Chestertonovih borbenih pjesama, kao što su „Leopanto“ ili „Balada o Sv. Barbari“, „Juriš Lake brigade“ izgleda kao pacifistički spis: one su možda najkičastiji primjeri bombastičnosti koji se mogu naći u našem jeziku. Interesantno je to što bi Chesterton, u slučaju da je romantično smeće koje je on obično pisao o Francuskoj i njenoj vojsci neko drugi napisao o Britaniji i njenoj vojsci, bio prvi koji bi ga izviždao. Na planu unutarnje politike on je bio „mali Englez“, istinski mrzitelj džingoizma i imperijalizma, i, u skaldu sa svojim razmišljanjima, istinski prijatelj demokracije. Pa ipak, kad je gledao van, na međunarodno polje, znao je napustiti svoje principe a da to niko ni ne primijeti. Tako ga njegovo gotovo mistično vjerovanje u vrline demokracije nije spriječilo da se divi Mussoliniju. Mussolini je uništio izabranu vlast i slobodu štampe, a Chesterton se za oboje grčevito borio kod kuće. Ali, Mussolini je bio Italijan i učinio je Italiju jakom, i to je izgledilo stvar. Isto tako Chesterton nikad nije rekao niti jednu riječ protiv imperijalizma i pokoravanja obojenih rasa kad su to činili Italijani ili Francuzi. Njegov dodir sa stvarnošću, njegov književni ukus, pa čak do određenog stupnja i njegov smisao za moralno su bivali iščašeni čim bi se uplela njegova nacionalistička lojalnost.

Očigledno je da postoje značajne sličnosti između političkog katolicizma, čiji primjer predstavlja Chesterton, i komunizma. Isto

⁶ Popularni britanski mjuzikl iz Prvog svjetskog rata (1916), baziran na priči o *Ali Babi i četrdeset hajduka*. (op. prev.)

da je nasilje možda oprostivo, ako je dovoljno nasilno. Nakon pada Francuske, njihovi pacifisti su se, suočeni sa jednim stvarnim izborom koji njihove engleske kolege nisu morali napraviti, uglavnom priklonili nacizmu, a u Engleskoj se čini da je bilo malog preklapanja članstva Unije zakletih na mir i Crnokošuljaša. Pisci pacifisti su pisali hvalospjeve Carlyleu, jednom od intelektualnih otaca fašizma. Sve u svemu, teško je ne misliti da je pacifizam, onakav kakav se javlja kod jednog dijela inteligencije, potajno inspiriran divljenjem spram moći i uspješnoj okrutnosti. Pacifisti su napravili grešku kad su tu emociju prikačili za Hitlera, ali ona se lako može ponovo prenijeti.

Negativni nacionalizam

1. Anglofobija

Među inteligencijom je podrugljiv i blago neprijateljski stav prema Britaniji manje-više obavezan, ali on je u mnogim slučajevima neizvještačena emocija. Za vrijeme rata ona se manifestirala kroz defetizam inteligencije, koji je odolijevao dugo nakon što je postalo jasno da sile Osovine ne mogu pobijediti. Mnogi nisu skrivali zadovoljstvo kada je pao Singapur, ili kad su Britanci bili istjerani iz Grčke, i osobito nerado se vjerovalo dobrim vjestima, kao što su El Alamein ili broj njemačkih aviona oborenih u bici za Britaniju. Daka-ko, engleski intelektualci-ljevičari nisu zapravo željeli da Nijemci ili Japanci dobiju rat, ali mnogi od njih nisu mogli da se ne uzbude gledajući svoju vlastitu zemlju poniženu, i željeli su osjetiti da je konačna pobjeda ostvarena zahvaljujući Rusiji ili možda Americi, a ne Britaniji. Mnogi intelektualci se na spoljnopoličkom

vanje u superiornost proleterijata. I u ovom slučaju je pritisak javnog mnijenja na inteligenciju ogroman. Nacionalistička lojalnost proleterijatu i najdublja teoretska mržnja prema buržoaziji mogu koegzistirati, a često koegzistiraju, sa običnim snobizmom u svakodnevnom životu.

5. Pacifizam

Većina pacifista ili pripada opskurnim vjerskim sektama, ili su jednostavno humanisti koji se protive oduzimanju života, i najradije ne razmišljaju dalje od toga. Ali postoji manjina pacifista intelektualaca čiji je stvarni, doduše skriveni, motiv izgleda mržnja prema zapadnoj demokraciji i divljenje koje osjećaju prema totalitarizmu. Pacifistička propaganda se obično svodi na to da je jedna strana u sukobu jednako loša kao i ona druga, ali ako čovjek pažljivije promotri napise mlađih intelektualaca pacifista, vidjet će da oni nipošto ne sadrže nepristrasnu osudu, već su gotovo u potpunosti usmjereni protiv Britanije i Sjedinjenih država. Osim toga, oni po pravilu ne osuđuju nasilje samo po sebi, već samo nasilje koje se koristi u odbrani zapadnih zemalja. Ruse, za razliku od Britanaca, ne osuđuju što se brane ratobornim sredstvima, i doista sva pacifistička propaganda ovog tipa izbjegava pominjanje Rusije i Kine. Ne tvrdi se, ponavljam, da bi se Indijci trebali odreći nasilja u svojoj borbi protiv Britanaca. Pacifistička literatura obiluje dvosmislenim tvrdnjama koje, čini se, znače (ako uopće išta i znače) da su državni ci tipa Hitlera poželjniji od onih Churchillovog tipa, i

na. Ona je za vrijeme rata tiho odbačena, i cijele su armije manevrirale u tropima bez kapa sa štitnicima. Dok je praznovjerje o sunačnici još bilo živo, činilo se da su engleski doktori u Indiji u njega vjerovali jednako čvrsto kao i laici. (prim. Orwell)

tako postoje sličnosti između oba ta pojma i, na primjer, škotskog nacionalizma, cionizma, antisemitizma i trockizma. Izjaviti da su svi oblici nacionalizma isti, čak i po svojoj mentalnoj atmosferi, bilo bi pretjerano pojednostavljivanje, ali postoje određena pravila koja vrijede u svim slučajevima. Glavne karakteristike nacionalističke misli su slijedeće:

Opsesivnost

Niti jedan nacionalist gotovo nikad ne razmišlja, govori ili piše o bilo čemu drugom osim o superiornosti svoje vlastite strukture moći. Svakom nacionalistu je teško, ako ne i nemoguće, da sakrije svoju odanost. Najmanja negativna opaska na račun njegove strukture, ili svako implicitno veličanje neke rivalske organizacije ga ispunjava tjeskobom koju može ublažiti jedino ostrim uzvraćanjem. Ako je odabrana struktura zapravo neka zemlja, kao na primjer Irska ili Indija, on će uglavnom tvrditi da je ona superiorna ne samo po svojoj vojnoj moći i političkim vrlinama, već i u umjetnosti, književnosti, sportu, strukturi jezika, fizičkoj ljepoti stanovnika, možda čak i po klimi, krajoliku i u kulinarstvu. Pokazat će veliku osjetljivost kad su u pitanju stvari kao što su pravilno postavljanje zastava, odnos veličina naslova i redoslijed kojim se zemlje spominju.⁷ Nomenklatura igra važnu ulogu u nacionalističkoj misli. Zemlje koje dobiju neovisnost ili prođu kroz nacionalističku revoluciju obično promijene ime, i vjerojatno je da svaka zemlja ili kakva druga struktura oko koje se vrte jaki osjećaji ima po nekoliko imena, od kojih svako ima drukčije implikacije. Dvije strane u

⁷ Neki Amerikanci su negodovali zbog redoslijeda riječi u polusloženici „anglo-američki“. Predložili su da se ta složenica zamijeni sa „američko-britanski“. (prim. Orwell)

španjolskom građanskom ratu su ukupno imale devet ili deset imena koja su izražavala različite stupnjeve ljubavi i mržnje. Neka od tih imena (npr. „patrioti“ za Francove pristaše, ili „lojalisti“ za pristaše vlade) su, iskreno rečeno, bila čudna, i te dvije suparničke frakcije se nisu mogle usuglasiti oko korišćenja bilo kojeg od njih. Svi nacionalisti smatraju širenje svog jezika nauštrb rivalskih jezika svojom dužnošću, a ta borba se među govornicima engleskog jezika javlja kao borba među dijalektima. Anglofobični Amerikanci neće koristiti kolokvijalne izraze ako znaju da su ovi britanskog porijekla, a sukob između latinizatora i germanizatora često u pozadini ima nacionalističke motive. Škotski nacionalisti inzistiraju na superiornosti ravničarskog škotskog, socijalisti, čiji nacionalizam preuzima oblik klasne mržnje, se upuštaju u tirade protiv BBC akcenta, pa čak i otvorene varijante glasa „a“. Primjeri su brojni. Nacionalistička misao se često doima kao da je neznatno obojena vjerovanjem u sugestivnu magiju – vjerovanjem koje se otkriva u široko rasprostranjenom običaju spaljivanja političkih neprijatelja u vidu slamnatih lutaka, ili u korišćenju njihovih slika kao mete u streljanama.

Nestabilnost

Nacionalističkoj lojalnosti intenzitet sa kojim se gaji ne smeta da bude prenosiva. Za početak, ona može biti, a često i jest, fiksirana na neku stranu zemlju, kako sam već istakao. Često se sazna da velike nacionalne vođe ili utemeljitelji nacionalističkih pokreta čak niti ne pripadaju zemlji koju slave. Ponekad su potpuni stranci, a češće dolaze iz perifernih područja u kojima je nacionalnost upitna. Primjeri su Staljin, Hitler, de

Preneseni nacionalizam

1. Komunizam

2. Politički katolicizam

3. Rasni osjećaji

Staromodni prezrivi stav prema „urođenicima“ u Engleskoj je znatno oslabljen, a razne pseudoznavstvene teorije koje potcrtavaju superiornost bijele rase su odbačene.¹¹ Među inteligencijom se rasni osjećaji javljaju samo u transponiranom obliku, tj. kao vjerovanje u urođenu superiornost obojenih rasa. To vjerovanje je sada sve više uobičajeno među engleskim intelektualcima, i vjerojatno je češće prouzročeno mazohizmom i seksualnim frustracijama nego kontaktom sa orijentalnim i crnačkim nacionalističkim pokretima. Snobizam i sklonost ka oponašanju imaju jak utjecaj čak i među onima kojima nije jako stalo do rasnih pitanja. Gotovo svaki engleski intelektualac bi se zgrozio nad tvrdnjom da su bijele rase superiornije u odnosu na obojene, dok mu suprotna tvrdnja ne bi bila za osudu, čak i ako se on sa njom ne slaže. Nacionalistička privrženost obojenim rasama je obično pomiješana sa vjerovanjem da su njihovi seksualni životi superiorni, i postoji obimna podzemna mitologija o seksualnoj moći crnaca.

4. Klasni osjećaji

Među intelektualcima iz višeg i srednjeg staleža javljaju se samo u transponiranom obliku – tj. kao vjero-

¹¹ Dobar primjer je praznovjerje o sunčanici. Donedavno se vjerovalo da su bijele rase podložnije sunčanici od obojenih rasa, te da se bijelac ne može bezbjedno kretati na tropskom suncu bez kape sa štitnikom. Nije bilo nikakvih dokaza za ovu teoriju, ali ona je služila da se naglase razlike između „urođenika“ i Europlja-

orijentaciji. Članovi sva tri pokreta su se protivili ratu, a nastavili sebe opisivati kao proruski orijentirane, i ta skupina luđaka je za sebe čak tvrdila da je istodobno proruska i pronacistička. Ali keltski nacionalizam nije isto što i anglofobija. Njegov glavni motiv je vjerovanje u prošlu i buduću veličinu keltskih naroda i jarko je obojen rasizmom. Kelt bi imao biti duhovno superioran u odnosu na Saksonca – jednostavniji, kreativniji, manje vulgaran, manji snob itd. – ali uobičajena glad za moći je tu, ispod površine. Jedan njen simptom je zabluda da bi Irska, Škotska, pa čak i Vels mogli sačuvati svoju neovisnost bez pomoći sa strane, i da ništa ne duguju britanskoj zaštiti. Među piscima dobre primjere ovog misaonog pravca predstavljaju Hugh McDiarmaid i Sean O'Casey. Niti jedan suvremeni irski pisac, čak niti veličine poput Yeatsa ili Joycea, nije potpuno oslobođen tragova nacionalizma.

3. Cionizam

On ima sve uobičajene karakteristike jednog nacionalističkog pokreta, ali njegova američka varijanta se doima nasilnijom i zloćudnijom od britanske. Klasificiram ga kao direktni, a ne preneseni nacionalizam, zato što cvjeta gotovo isključivo među samim Židovima. U Engleskoj je inteligencija, iz nekoliko prilično nesuvislih razloga, na strani Židova u vezi s palestinskim pitanjem, ali im nije jako stalo do toga. Svi ljudi dobre volje u Engleskoj su također prožidovski orijentirani u smislu da osuđuju nacističko proganjanje Židova. Ali teško da se kod nežidova može sresti bilo kakva stvarna nacionalistička lojalnost, ili vjerovanje u urođenu superiornost Židova.

Valera, Disraeli, Poincaré, Beaverbrook. Pangermanski pokret je dijelom bio tvorevina jednog Engleza, Houstona Chamberlaina. U zadnjih pedeset ili sto godina preneseni je nacionalizam bio uobičajena pojava među književnicima. U slučaju Lafcadio Hearn nacionalizam je bio prenesen na Japan, u slučaju Carlylea i mnogih njegovih suvremenika na Njemačku, a u današnje vrijeme obično se prenosi na Rusiju. Ali posebno je zanimljiva činjenica da je također moguće ponovno prenošenje. Neka zemlja, ili kakva druga struktura, koja je godinama bila obožavana može odjednom postati predmet gađenja, a neki drugi objekt pažnje gotovo istog trena može zauzeti njeno mjesto. U prvoj verziji *Pregleda historije* H.G. Welsa i ostalih koji su pisali u to vrijeme, vidi se kako su Sjedinjene države bile na sva usta veličane kao što danas komunisti veličaju Rusiju: međutim, kroz nekoliko godina to nekritičko divljenje se pretvorilo u netrpeljivost. Zadržati komunist koji se u roku od nekoliko sedmica pretvara u jednako zadržanog trockista je uobičajen prizor. Fašistički pokreti u Evropi su u velikoj mjeri članstvo regrutovali iz redova komunista, a lako je moguće da se u nekoliko narednih godina desi obrnut proces. Ono što kod nacionalista ostaje konstanta jest njegovo stanje uma: objekt njegovih osjećaja je promjenljiv, i može biti imaginaran.

Ali za intelektualca, prijenos ima jednu važnu funkciju koju sam nakratko spomenuo u vezi sa Chestertonom. Ono mu omogućuje da bude još veći nacionalist – vulgarniji, blesaviji, zlonamjerniji, nečasniji – nego što bi ikad mogao biti u ime svoje domovine, ili kakve druge strukture o kojoj nešto doista zna. Kada vidi da servilno ili nadmeno smeće koje o Staljinu, Crvenoj armiji i sl. pišu prilično inteligentni i razumni ljudi, čovjek

shvati da je tu moralo doći do nekog iščašenja. U društvima poput našeg neobično je za nekog koga se može opisati kao intelektualca da osjeća duboku privrženost svojoj vlastitoj zemlji. Javno mnijenje – to jest onaj dio javnog mnijenja kojeg je on kao intelektualac svjestan – mu to neće dozvoliti. Većina ljudi koji ga okružuju su skeptični i razočarani, i on će možda zauzeti isti takav stav, iz sklonosti ka oponašanju ili iz čistog kukavičluka: u tom slučaju on napušta oblik nacionalizma koji mu je najbliži, a da se nimalo nije približio istinskom internacionalističkom nazoru. On i dalje osjeća potrebu za otadžbinom, i normalno je da će je potražiti negdje u inozemstvu. Kad je nađe može se nesputano valjati u upravo onim emocijama od kojih se, kako sam vjeruje, emancipirao. Bog, Kralj, Imperij, britanska zastava – svi zbačeni idoli se mogu ponovo pojaviti pod novim imenima, i pošto ih on ne prepoznaje kao onakve kakvi oni doista jesu, može ih obožavati mirne savjesti. Preneseni nacionalizam, kao i upotreba žrtvenih jaraca, je način da se nađe spas bez promjene ponašanja.

Ravnodušnost prema činjenicama

Svi nacionalisti imaju sposobnost da ne opažaju sličnosti između sličnih skupina činjenica. Britanski torijevac će braniti pravo na samoopredjeljenje u Europi i protiviti mu se u Indiji a da ne osjeća nekonzistentnost. Djela se smatraju dobrima ili lošima, ne na osnovu vlastite meritornosti već na osnovu toga ko ih je počinio, i gotovo da nema tog zlodjela – mučenja, uzimanja talaca, prisilnog rada, masovnih deportacija, zatvaranja bez suđenja, krivotvorenja, atentata, bom-

sa komentarima koji se čine neophodnima. Radi preglednosti koristim tri naziva, *pozitivni*, *preneseni* i *negativni* nacionalizam, mada se neke vrste uklapaju u više kategorija.

Pozitivni nacionalizam

1. Neotorijevstvo

Primjeri su ljudi poput Lorda Eltona, A.P. Herberta, G.M. Younga, profesora Pickthornea, literatura torijevskog reforskog odbora i magazini kao što su *The New English Review* i *Nineteenth Century and After*. Pravi motiv neotorijevaca je želja da se ne prizna da su britanska moć i utjecaj opali. Čak su i oni koji su dovoljno realni da uvide da britanska pozicija u vojnom smislu više nije što je bila skloni tvrditi da „engleske ideje“ (koje obično ostanu nedefinirane) treba da vladaju svijetom. Svi neotorijevci su antiruski nastrojeni, ali je ponekad težište na antiamerikanizmu. Znakovito je da je ovaj misaoni pravac, čini se, stiče poklonike među mlađim intelektualcima, ponekad bivšim komunistima, koji su prošli kroz uobičajeni proces gubljenja iluzija i razočarali se u njega. Anglofob koji iznenada postaje žestoko probritanski orijentiran prilično je uobičajena figura. Pisci koji ilustriraju ovu tendenciju su F. A. Voigt, Malcolm Muggeridge, Evelyn Waugh, Hugh Kingsmill, a u psihološkom smislu sličan razvoj se može vidjeti kod T. S. Elliota, Wyndhama Lewisa i raznih njihovih sljedbenika.

2. Keltski nacionalizam

Velški, irski i škotski nacionalizam se u nekim tačkama razmimoilaze, ali su slični po svojoj anti-engleskoj

kod Varšavskog ustanka u avgustu 1944? Je li istina za njemačke gasne komore u Poljskoj? Ko je kriv za glad u Bengalu? Istina se vjerojatno dade otkriti, ali činjenice će u gotovo svim novinama biti na tako nečastan način iznesene da se običnom čitatelju može oprostiti što je ili progutao laži ili nije formirao vlastito mišljenje. Zbog sveopće nesigurnosti u vezi s tim šta se zapravo dešava, lakše je držati se luđačkih vjerovanja. Pošto se nikad ništa u potpunosti ne dokaže ili ospori, najneospornija činjenica se može drsko poricati. Nadalje, iako neprestano razbija glavu pobjedom, moći, porazom, osvjetom, nacionalist je često pomalo nezainteresiran za ono što se događa u stvarnom svijetu. Ono što on želi jest da osjeti da njegova struktura prolazi bolje nego neka druga, a to mu je lakše postići tako što će prekriti protivnika, nego tako što će razmotriti činjenice da vidi da li mu idu u prilog. Sve nacionalističke rasprave su na razini debatnog kluba. One uvijek završavaju neodlučeno, pošto svaki učesnik bez izuzetka vjeruje da je pobjedio. Neki nacionalisti nisu daleko od šizofrenije, žive sretno u snovima o moći i osvajanju koji nemaju nikakve veze sa stvarnim svijetom.

Ispitao sam, najbolje što sam mogao, mentalne navike koje su zajedničke svim oblicima nacionalizma. Sad je na redu klasificiranje tih oblika, ali je jasno je da se to ne može uraditi temeljno. Nacionalizam je ogromna tema. Svijet muče nebrojene zablude i mržnje koje se presijecaju na kompleksne načine, a neke od najzlokobnijih među njima se još nisu čak niti utisnule u europsku svijest. Ja se u ovom eseju bavim nacionalizmom koji se javlja kod engleske inteligencije. U tim krugovima on je, u puno većoj mjeri nego što je to slučaj kod običnog engleskog naroda, odvojen od patriotizma, pa ga se može proučavati u čistom obliku. Dolje su nabrojane vrste nacionalizma koje sada cvjetaju među engleskim intelektualcima,

bardiranja civila – koje ne mijenja svoju moralnu boju kada ga počini „naša“ strana.

Liberalni list *The News Chronicle* je objavio, kao primjer šokantnog barbarstva, fotografije Rusa koje su objesili Nijemci, a zatim je godinu ili dvije kasnije uz toplo odobravanje objavio slične fotografije Nijemaca koje su objesili Rusi.⁸ Isto je i sa historijskim događajima. O historiji se uveliko razmišlja u nacionalističkim okvirima, i stvari kao što su inkvizicija, mučenja kojima je pribjegavala Zvezdana komora, poduhvati engleskih gusara (primjerice Sir Francis Drakea, koji je španjolske zarobljenike derao žive), vladavina Terora, ispaljivanje stotina Indijaca iz topova od strane heroja iz vremena Pobune⁹ ili rezanje lica Irkinja britvama od strane Cromwellovih vojnika, postaju moralno neutralne ili im se čak pripisuje određena vrijednost kada se smatra da su počinjene u ime „pravedne stvari“. Ako se čovjek osvrne na zadnjih četvrt stoljeća vidjet će da nije bilo gotovo niti jedne jedine godine da priče o zvjerstvima nisu stizale iz nekog dijela svijeta: pa ipak, niti u jednom pojedinačnom slučaju – Španjolska, Rusija, Kina, Mađarska, Meksiko, Amritsar, Smirna – engleska inteligencija kao cjelina nije povjerovala u postojanje tih zvjerstava i osudila ih. Da li su ta djela bila za osudu, ili da li su se čak i dogodila, o tome se uvijek odlučivalo u skladu sa političkim okolnostima.

⁸ *The News Chronicle* je pozvao svoje čitateljstvo da pogleda informativni film u kojem se moglo vidjeti cijelo pogubljenje, sa uvećanim kadrovima. *The Star* je, sa prividnim odobravanjem, objavio slike gotovo golih kolaboracionista na koje nasrtala pariška rulja. Te su fotografije imale naglašenu sličnost sa fotografijama Židova na koje je nasrtala berlinska rulja. (prim. Orwell)

⁹ Pobuna protiv britanske kolonijalne vlasti u Indiji 1857. (op. prev.; ispravka AB)

Nacionalist ne samo da ne osuđuje zvjerstva koje počinji njegova strana, već posjeduje i zavidnu sposobnost da za njih uopće ne čuje. Cijelih šest godina je engleskim obožavateljima Hitlera polazilo za rukom da ne saznaju za postojanje Dachaua i Buchenwalda. A oni koji su bili najglasniji u osudama njemačkih koncentracijskih logora su često bili nesvjesni, ili tek neznatno svjesni, da su i u Rusiji postojali koncentracijski logori. Veliki događaji za koje se vezuje smrt miliona ljudi, kao što su glad u Ukrajini 1933, su zapravo izmakli pažnji većine engleskih rusofila. Mnogi Englezi nisu čuli gotovo ništa o istrijebljenju njemačkih i poljskih Židova za vrijeme rata. Njihov vlastiti antisemitizam je doveo do toga da se taj ogromni zločin odbije o njihovu svijest. U nacionalističkoj misli postoje činjenice koje su istinite i neistinite, poznate i nepoznate. Neka poznata činjenica može biti tako nepodnošljiva da je nacionalist obično gurne u stranu i ne dopusti joj da uđe u logički proces, ili obratno, može ući u sve kalkulacije, a da je nikad ne prizna kao činjenicu, čak ni u vlastitim mislima.

Svakog nacionalista progoni vjerovanje da se prošlost može mijenjati. On provodi jedan dio svog vremena u nekom svijetu fantazije u kojem se stvari događaju onako kako bi trebalo – u kojem je, na primjer Španjolska armada bila uspješna ili ruska revolucija iz 1918. ugušena – i on će prenijeti djeliće tog svijeta u historijske knjige kad god je to moguće. Dobar dio propagandističkih napisa u današnje vrijeme se svodi na čis-

¹⁰ Primjer toga je rusko-njemački pakt, koji se briše iz kolektivnog sjećanja što je brže moguće. Jedan ruski korespondent me obavještava da se spominjanje pakta već izbacuje iz ruskih godišnjaka koji prikazuju skorašnje političke događaje. (prim. Orwell)

to krivotvorenje. Ključne činjenice se potiskuju, datumi mijenjaju, citati se vade iz konteksta i prepravljaju tako da im se promijeni značenje. Događaji za koje se drži da se nisu trebali dogoditi se ne pominju i na kraju poriču.¹⁰ Čang-Kai-Šek je 1927. živu skuhao na stotine komunista, pa ipak je kroz deset godina postao jedan od heroja ljevice. Pomjeranja u svjetskoj politici su ga dovela u antifašistički tabor, pa se stoga smatralo da se kuhanje komunista „ne računa“, ili da se možda nije niti dogodilo. Primarni cilj propagande je, dakako, da utječe na suvremeno javno mnijenje, ali oni koji iznova pišu historiju po svoj prilici djelimično vjeruju da stvarno ugaravaju činjenice u prošlost. Kad čovjek uzme u obzir sva do u tančine razrađena krivotvorenja počinjena kako bi se pokazalo da Trocki nije igrao zapaženu ulogu u ruskom građanskom ratu, teško je povjerovati da ljudi koji su za njih odgovorni samo lažu. Vjerovatnije je da oni zaista vjeruju da je njihova verzija ono što se dogodilo na pravdi Boga, i da je prilagođavanje dokumentarne građe toj verziji opravdano.

Indiferentnost prema objektivnoj istini je potaknuta odvajanjem jednog dijela svijeta od drugog, jer to odvajanje otežava otkrivanje onog što se zaista događa. Često se može javiti istinska sumnja u vezi sa događajima od ogromne važnosti. Na primjer, nemoguće je izračunati, u milionima ili možda stotinama miliona, broj smrti prozračenih ratom. Katastrofe o kojima je stalno izvještavano – bitke, masakri, glad, revolucije – su prosječnoj osobi često ulivale osjećaj nestvarnosti. Čovjek nije imao načina da provjeri navode, nije bio čak niti potpuno siguran da su se te katastrofe dogodile, a uvijek je dobivao potpuno različite interpretacije iz različitih izvora. Šta je bilo pravedno, a šta nepravedno